

Demmel József

Az irodalom (szociális) hálója Közelítések Vahot Imréhez

„Bolond dolog a költ. élete
félíg éli és félíg üzlete”
Móricz Zsigmond

MIÉRT ÉRDEMES, s érdemes-e egyáltalán Vahot Imrével foglalkozni? A kérdés második felére eddig szinte egy irodalom- vagy sajtótörténész sem adott pozitív választ.¹ Én sem Vahot rehabilitálásának a szándékával lépek fel² (bár több, látszólag járható ösvény is kínálkozna erre), a válasszal csupán a kutatás témaválasztásának indokoltságát szeretném megmutatni.³ Céлом az, hogy rávilágítsak Vahot életútjának néhány mikrotörténeti tanulságára.

A mikrotörténeti-jellegű Vahot-életrajz három tekintetben is tanulságos lehet. Először: társadalomtörténetileg érdekes 1840-es évekbeli pályájának módosulása, a rövid távú felívelés és a hosszú távú hanyatlás: az 1850-es évektől kezdve számos kísérletet tett irodalmi, szerkesztői presztízsének és anyagi helyzetének szinten tartására, a későbbiekben pedig szerkesztői kapcsolatrendszerét kísérte meg transzformálni sokszor nagyon is kézzelfogható javakká.⁴ Folyamatos elszegényedését vizsgálva Budapest 1860-as, 1870-es évekbeli szociális intézményhálózatának egyes elemeire is ráláthatunk.

Másodsor: a Vahot-pályakép irodalomtörténeti relevanciáját 1840-es évekbeli kapcsolathálója adja. Hiszen szerkesztőként és drámaíróként szoros, napi munkakapcsolatban állt a korabeli magyar irodalmi élet színe-javával Bajzától Mikszáthig, Petőfitől Csillag Mártonig. Vahot ráadásul mint Petőfi munka- és lakótársa⁵ egy fontos életszakaszban több időt tölthetett a költővel, mint nélküle.

¹ Szigethy Gábor is feltette Vahotról szóló cikkében a kérdést: „Megint egy eleink közül, akit méltatlanul törölt az id. emlékezetünk? Vagy talán Vahot Imre méltatlan arra, hogy emlékezetünk megírja nevét a lassan tovaröpven id ben?” Közel harmincoldalas munkájában egyértelműen a második kérdésre felel igennel. SZIGETHY, 1981. 423–450.

² „A magyar irodalomtörténet-írás mindig el szeretettel szembesítette magát adósságaival, a megíratlan témákkal” – írja Hites Sándor legújabb könyvében. Virgil Nemoianu idézve később hozzát teszi: „az irodalomtörténet »a vesztes féllal foglalkozik, kárpótolja a veszteségekért, tör dik a kudarcot vallottakkal és elhagyottakkal.«” HITES, 2007. 18–21.

³ Egy szakmai körökben többnyire negatív sztereotípiák révén ismert, vitatott életpálya megírásáról lásd legújabban CIEGER, 2008. 12.

⁴ Az 1850-es évek elején emlékiratai szerint ügyesen kamatoztatott szerkesztői szerepe nyomán egyik szerzője fiatal feleségével szerelmi kalandba bonyolódott (VAHOT, 1880b. 18–26.), míg élete vége fele csereszélyekkel kereste fel egykori munkatársait, s néhány remittendáért cserébe „egy kis jóféle Tokaji” borra tartott igényt. VAHOT, 2007. Ismeretlennek, Budapest, 1879. február 2.

⁵ 1844. június 17. és szeptember 29. között a Kunewälder házban (Országút 8.), majd 1845. január végéig a Hatvani utcai Kölber házban laktak együtt Petőfivel. BERZA, 1993. 588.

Petőfi, de mások pályája is sokszor Vahot (pozitív és – az esetek többségében – negatív) hatására szituálódik: hol írásra biztatja őket, hol már soknak érzik szerkesztői hatalmát. Vahot tehát fontos viszonyítási pont kellene, hogy legyen, és a korszerű Vahot-biográfia hiányát általában megsínylik a kortársak életrajzai is. Ennek hiányában Kerényi Ferenc kiváló Petőfi-monográfiája csak kerülgeti Vahotot,⁶ míg Szigethy Gábor Vahot életrajzát is inkább Petőfihez igazodva konstruálja.⁷

Harmadszor: a sajtó- és irodalmi piac története szempontjából is érdekes lehet Vahot Imre mikrotörténeti igényű pályarajza. Vahot színrelépésekor, az 1830-as, 1840-es évek fordulóján vett igazi lendületet a lap- és könyvkiadásnak mint üzletnek az átalakulási folyamata, amely az 1860-as évekre a modern, piaci viszonyok kiépüléséhez vezetett. Ez Vahot pályáján keresztül kitűnően dokumentálható, hiszen vállalkozásai az 1850-es évek legelejéig innovatívak, piacvezetők, sőt, sokszor úttörő jellegűek voltak, anyagilag pedig kifejezetten jól jövedelmeztek, nem utolsósorban Vahot kiváló lapmenedzselési technikáinak köszönhetően. Ezután azonban fokozatosan kiszorult a piacról, s kreativitásának immár egyre inkább célja, mintsem mellékterméke volt a korábbi életvitel fenntartásához szükséges jövedelem megtermelése, majd a pusztá megélhetés biztosítása. Vahot épp a piaci átmenet korszakának volt az egyik legaktívabb és legsikeresebb szereplője, így pályája felrajzolásával működés közben figyelhetjük meg a formálódó piacot.⁸

Az azonban kérdéses, hogy meg lehet-e egyáltalán írni egy Vahot Imre-életrajzot? A közismert elméleti kétségek itt is felmerülnek: megragadható-e valaki egyes szerepei révén, és létezik-e a személyiségnek, egy állandó, változatlan magva, amely aztán a biográfus által leírható. A konkrét forrásadottságok azonban nem csak problémát, de sajátos lehetőséget is jelentenek. Vahot nyomtatott formában történő megnyilatkozásainál forráskritikai szempontból figyelembe kell venni, hogy – mint mindenki más – vélt piaci igényeket, elképzelt olvasói (és vásárlói) érdeklődést szolgált ki. Ezért, ha meg akarjuk ismerni magát Vahotot, és nem csak a néhány cikk elolvasása után már jól megrajzolható zszurnaliszta portréját kívánjuk vizsgálni, akkor más, a közvélemény vélt elvárásai által nem vagy kevésbé befolyásolt források után kell néznünk. Ezt a célt szolgálja ebben a cikkben Vahot Imre kutatás által mindezidáig elhanyagolt levelezésének a tanulmányozása.⁹

A kezdet és a vég

Egy dátum önmagában aligha jelentésteli, így nem sok hasznát vehetjük Vahot Imre emlékirataiban azon passzusnak, amelyben terjengősen elemzi saját születési dátumát.¹⁰ Azért fontos mégis megemlítenünk ezt a szakaszt, mert bizonyos nyomok alapján úgy véljük, Vahot Imre saját születési idejét felcserélhette keresztelésének időpontjával. Valamennyi életrajzi lexikonban és a kortárs életrajzokban is 1820 februárja szerepel születési dátumként. Ezen adat forrása maga

⁶ KERÉNYI, 2008.

⁷ SZIGETHY, 1981.

⁸ Vahot esetében a legizgalmasabb talán az az energikus lapmenedzseri attitűd, amely megkülönböztette a sajtópiacon többi szereplőjétől.

⁹ A jelenleg mintegy kétszáz ismert Vahot levél összességében azonban inkább egy pálya-, semmint egy életrajz megírásához nyújt segítséget, amennyiben a levelek döntő többsége a nyilvános szerepeiről (a szerkesztő, az író, a színdarabíró Vahotról) árulkodik, ugyanakkor a levelezés a családról szóló ismereteinket is jelentősen növeli.

¹⁰ VAHOT, 1880a. 2–3.

Vahot, hiszen emlékirataiban is ez szerepel.¹¹ Ezzel szemben az eperjesi evangélikus líceum értesítői szerint „Vachott Emer.” 1819. december 28-án jött világra.¹² Az iskolába a szülők halála után a Vachot-testvéreket anyai nagybátyjuk, Hercsuth Lajos íratta be. Neki még tudomása lehetett unokaöccse pontos születési idejéről, míg a későbbiekben a szülői emlékezetet nélkülözni kénytelen Vahot Imre csak keresztlevelére hagyatkozhatott.¹³ A két hónappal későbbi keresztelést a később vázolandó bonyolult konfesszionális helyzettel indokolhatjuk.¹⁴

Ennél kevésbé izgalmas halálának a szintén sok helyütt tévesen szereplő időpontja. Ez minden bizonnyal elírás eredménye, amely azonban makacsul tartotta magát a legújabb, Vahottal foglalkozó cikkekben is. A halál pontatlan, 1879. február 11-i dátumát Szinnyei József életrajzi lexikonáig lehet visszavezetni,¹⁵ ám nem csak az egykorú híradások, de egy aznap kelt levél is megerősíti, hogy a halál napja 1879. február 21.¹⁶ Mindennek persze csupán lexikográfiai jelentősége van, mindazonáltal a Vahot-kutatás állapotát plasztikusan jelzi.

Keretek

A társadalomtörténést mindenekelőtt az életúton belüli és a generációk közti társadalmi mobilitás érdekelheti. Vahot nagyapja, Vahot Sándor Zólyom város bírása volt, apja pedig a debreceni református kollégiumba magyar szóra küldött jogász, aki herceg Esterházy Miklós uradalmi ügyésze lett Gyöngyösön.¹⁷ A családban ekkor vélhetően végbement a nyelvváltás¹⁸ (vagy legalább is a – szlovák-magyar – többnyelvűségről az egynyelvűségre váltás).

A felekezeti váltás hosszú folyamatát Vahot Imre, sőt fia példáján keresztül is megfigyelhetjük. Vahot szülei mindketten evangélikusok voltak, ám Gyöngyös városában akkoriban néhány család, nagyjából félszáz ágostai hitvallású élt csupán,¹⁹ így a túlnyomórészt katolikus városban a néhány száz fős református gyülekezet lelkésze keresztelte meg a Vachott család gyermekeit. A sok szempontból korszakhatárt jelentő 1831-es esztendőig pedig katolikus iskolába, sőt katolikus templomba jártak a gyerekek.²⁰ Bár Imre ezután az eperjesi evangélikus

¹¹ VAHOT, 1880a. 2.

¹² EOL Az eperjesi evangélikus líceum értesítője 1836/1837. Informatio de juventute Scholastica classis prime Theologico - Philosophico Iuridica in Collegio Districtuali Eperiesiensis Evangelicorum Augustane Confessionis semestre prius Anni scholastici 1836/1837.

¹³ Mindazonáltal nem vethetjük el azt a lehetőséget sem, hogy a korábbi, gyöngyösi gyakorlathoz hasonlóan (lásd Vahot, 1880a. 26.) Vachott Imrét és Sándort egy évfolyamba akarta Hercsuth Lajos beíratni, ami miatt Imrét az előző évben születettként kellett bejelentenie.

¹⁴ Elméletem ezen pontját némileg gyengíti, hogy Imre a Vachott családnak már legalább harmadik gyermeke volt, és arról egyelőre nincs tudomásunk, hogy az idősebb Sándor és Kornélia esetében is hasonló processzus játszódott volna le.

¹⁵ SZINNYEI, 1980-1981. 703. T. ERDÉLYI, 2006. 375. MARKÓ, 2007. 983.

¹⁶ VAHOT, 2007. Ismeretlenek, 1879. február 21.

¹⁷ VAHOT, 1880a. 14.

¹⁸ Hiszen még 1844-ben is szlovák nyelvű szerződést kötöttek a Vachot testvérek nagybátyjuk özvegyével. OSZK Analekta Fond 20/15. A Vachott-család történetére vonatkozó iratok.

¹⁹ A város lakosainak a száma 1828-ban 14426, ebből református és evangélikus együtt 446, azaz az összlakosság 3,09 %-a. Ez után Fényes Elektől van a következő adatunk, szerinte 1851-ben 14870 lakosa volt Gyöngyösnek, s ebből 41 evangélikus, 384 református, az összlakossághoz képest tehát együtt már csak 2,85% az arány, az evangélikusoké pedig 0,27%. - NAGY, 1828-29. 157.; FÉNYES, 1851. 69.

²⁰ VAHOT, 1880a. 9. 26-31.

líceum tanulója lett, a konfesszionális kettősség egész életében végigkísérte, amit a pesti evangélikus templom iratanyaga is példáz. Itt számos adat található a Vahot és a Vachot családról, de a hiányzó bejegyzéseknek is jelentőségük lehet. Székács József evangélikus lelkész előtt esküdtött ugyanis Vahot nővére, Vachott Kornélia és Erdélyi János, valamint ugyanabban a templomban, de a Székácsot helyettesítő Török Pál református lelkész előtt Vachot Sándor.²¹ A pesti evangélikus születési anyakönyvek között Vahot Imre két fiúgyermekére bukkanhatunk, a vélhetően korán meghalt Béla Endrere (1846) és Gyula Lajosra (1850).²² Mivel azt is tudjuk, hogy 1846-ban Vahotnak már három gyereke volt,²³ és hogy 1877-ben egy fia és két lánya volt életben,²⁴ arra következtethetünk, hogy nem csak esküvőjét tartotta másutt, de leányait sem ott keresztelték meg. Más források híján tehát megkockáztathatjuk, hogy felesége más felekezetű volt, és leányait is az anya vallására keresztelték.²⁵ Az evangélikusnak keresztelt Gyula fia „a kegyesrendiek f. gymnasiumában a legjobb sikerrel végezte el tanulmányait s az érettségi vizsgát s több éven át a Szelepcsényi-ösztöndíjban részesült”.²⁶ Maga Vahot bizalmas kapcsolatban állt számos igen magas egyházi tisztséget viselő katolikus pappal.²⁷ Igaz, ezek a kötelékek döntően munkakapcsolatnak minősülnek, ám voltak olyan szorosak, hogy az elszegényedett Vahot – levelei tanúsága szerint – anyagi támogatást remélhessen tőlük. Emlékirataiban számos alkalommal hangsúlyozza a katolikus valláshoz fűződő bensőséges kapcsolatát.²⁸ Ugyanakkor a fiait keresztelő, evangélikus Székács Józsefet „Kedves Lelki Atyámnak” nevezte.²⁹

Ha megfigyeljük azt a kapcsolathálót, amelyet a sikeresség éveiben Vahot Imre igénybe vehetett, igazoltnak láthatjuk László Ferenc megállapítását, miszerint az evangélikusoknak a reformkori eliten belüli felülreprezentáltságát – több más hatótényező mellett – a rendkívül erős felekezeti csoportsszolidaritásra vezethetjük vissza. Evangélikus volt a Vahot első könyvét kiadó és vele azután is szoros munkakapcsolatban álló Heckenast Gusztáv, s a többi, Vahot-tal dolgozó kiadó-könyvkereskedő: Wigand, Hartleben, Geibel. Ehhez a felekezethez tartozott Bajza József, az első olyan komoly sajtóorgánium főszerkesztője, ahol Vahot belső munkatársi pozíciót kapott, Kossuth Lajos, a Pesti Hírlapnál őt alkalmazó rokona, majd Petőfi Sándor, Vahot Pesti Divatlapjának a segédszerkesztője, továbbá Kubinyi Ferenc, Vahot utolsó, máig maradáno értékűnek ítélt vállalkozásának társszerkesztője, de a Vahotról megemlékezők közül a legpozitívabban nyilatkozó Mikszáth Kálmán is.³⁰

²¹ PEE DTGy A pesti Evangélikus Magyar Egyháznak Esketési Anyakönyve I. rész. Pest, 1841. március 24-én vette el Erdélyi János „Vachott Cornélia Gyöngyös Heves vármegyei születés itt rokonainál lakozó hajadont”. Vachot Kornélia anyjának unokatestvérénél, Kossuth Lajos anyjánál lakott. Vachott Sándorné, 1887. 131. Vachot Sándor és Csapó Mária esküvője pedig 1843. július 10-én volt. PEE DTGy A pesti Evangélikus Magyar Egyháznak Esketési Anyakönyve I. rész.

²² PEE DTGy Pesti Evangélikus születési anyakönyvek, 1837–1877.

²³ VAHOT, 2007. Hazucha Ferencnek, Pest, 1846. október 25.

²⁴ MIKSZÁTH, 1967. 56

²⁵ Vahot Imre házassága úgy tűnik, egyébként sem volt zökkenőmentes. Lásd lentebb.

²⁶ VAHOT, 2007. Ipolyi Arnoldhoz, Pest, 1870. december 30.

²⁷ Például Tárkányi Bélára, Mindszenty Gedeonra (az egri tanítóképző igazgatója), Ipolyi Arnoldra (művészettörténész, megyéspüspök), Szvorény Józsefere és Bartakovic Bélára (egri érsek) gondolok.

²⁸ Például VAHOT, 1880a. 9.

²⁹ EOL, Székács József hagyaték. 90. pallium. Vahot Imre Székács Józsefnek. Pest, 1862. augusztus 6. Székácsal egyébként már eperjesi diákévei alatt is találkozhatott, hiszen az ottani magyar társaság elnöke és a magyar nyelv tanítója volt. BODOLAY, 1963. 724.

³⁰ TÓTH-SZÖLLŐS, 2002. – „A kisebbségi létből fakadó felekezeti összetartás, az evangélikusok kifejtett

Vahot Imrére – úgy tűnik – eredetileg apjához hasonló életpálya várt: 1838-ban Sáros megye írnokaként kapott állást,³¹ de az ügyvédi vizsga letétele után nem praktizált. Szerkesztői, drámaírói hivatása vélhetően jól jövedelmezett, s emellett családi öröksége sem lehetett csekély. Érdemes megemlíteni a régi Vachot-birtok,³² Vahotfalva megszerzésére irányuló törekvését, mivel a befutható életpálya kontextusában értelmezhető Vahot azon döntése, amelynek nyomán a szerkesztői hivatást választotta. Apjuk gyöngyösi pályafutása után a reintegráció a Túróc vármegyei nemesi közegbe nem csak Vahot Imre, de Vachot Sándor³³ számára is a választott életpálya legkomolyabb alternatívája lehetett. Vahot Erdélyi Jánosnak írta 1844-ben, hogy ha „jöv” évre legalább 700 el fizet m nem lesz – de talán lesz! – nyáron abba hagyom a szerkesztést s megyek Vachotfalvára lakni, az öreg bátyánk úgy is tehetetlen már, járni sem tud, s maholnap is az öreg Pál mellé fog temettetni”. Vahoték nagybátyja, Vachot György 1844. október 14-én halt meg: „az öreg Vachot meghalt (és így családomat Vachot falva kitárt karokkal várja).” 1845 szeptemberében valóban kötöttek a Vachot-testvérek egy szerződést Vachot György egy másik örökösével, Julianna Wachottal (akiról azonban nem tudjuk, hogy az elhunyt özvegye vagy leánya volt-e), a tervbe vett életpálya-módosítás azonban minden jel szerint elmaradt.³⁴ Az ősi birtok megszerzésére irányuló törekvéshez kapcsolható a legtöbb irodalomtörténész által magyarkodásként kárhoztatott vahotfalvai előnév használata is.³⁵

nostras-tudata (amelyet a korban gyakorta párhuzamba állítottak az izraeliták összetartásával és csoportszolidaritásával) nemcsak nagyban hozzájárult az egyes csoporttagok társadalmi elmeneteléséhez, érvényesüléséhez, jó ideig fölülírva a társadalmi és rangbeli, sőt a nyelvi-etnikai különbségeket is.” LÁSZLÓ, 2004. 165–184.

³¹ Pulszky Ferenc emlékiratai szerint 1838-ban Kapy István, Sáros megye főjegyzője a Vachot-testvéreket és Sárosi Gyulát írnoknak fogadta föl, mivel az akkori megyei aljegyzők rosszul tudtak magyarul. „Mind a hárman a vármegyeházánál laktak, hol ket a nálók fiatalabb Kerényi Frigyes szokta fölkeresni. Nekem is sokszor fölolvasták költeményeiket, ismertem tehetségüket.” PULSZKY, 1958. 146. – Vahot emlékirataiban írja, hogy „én atyám kívánatát, nagyatyám nyomdokait követve, nem csak ügyvéd, hanem egyszersmind bíró, táblabíró is lettem, s mikor többi közt Szepesmegyében gr. Csáky Tivadar főispánná lett beigtatása ünnepén kineveztek, erre jegyzé meg Pák Albert: sorsát senki sem kerülheti el”. VAHOT, 1880a. 15. Ez azonban tiszteletbeli cím volt csupán, és a korszak jelentősebb írói-költői közül sokakat megtisztelt ezzel egy-egy vármegye nemesi közönsége.

³² A nemességet Vachot de Vachotfalva néven 1610-ben hirdette ki Túróc megye. SZLUHA, 2008. 477.

³³ Ehhez lásd Vachot Sándor két, Erdélyi Jánosnak szóló, Vachotfalváról küldött levelét, amelyekben többek között a vármegye politikai életébe és a Vachot-birtok igazgatásába való bekapcsolódásáról számol be (Vachot Sándor – Erdélyi Jánoshoz, Vachotfalva, 1841. június 18. Vachot Sándor – Erdélyi Jánoshoz, Vachotfalva, 1841. július 25. ERDÉLYI, 1960. 169–170., 172.), valamint mellékelí három, György úrról és az ősi kúriáról szóló versét (Az őstelek, György úrhoz, György úr halálakor – VAHOT, 1856. 24–32.)

³⁴ Vahot Imre – Erdélyi Jánoshoz, Pest, 1844. augusztus 19. Vahot Imre – Erdélyi Jánoshoz, Pest, 1844. november 5. ERDÉLYI, 1960. 225. 233. OSZK Analekta Fond 20/15. A Vachot-család történetére vonatkozó iratok.

³⁵ SZIGETHY, 1981. 428.; KÓKAY, 1979. 592. T. Erdélyi Ilona szövege.

A Vahot-család — ami tudható és ami nem

Vahot Imre életének egyik legismeretlenebb rétege a családjával való kapcsolata. Egy kutatási irány létjogosultságát ugyanakkor csakis interpretációs hozama igazolhatja: a Vahot-családról szóló források sokszor nem magántermészetűek, csak az egymás közti jogi ügyletekbe és a társadalmi nyilvánosság előtt lezajlott vitáikba nyerhetünk betekintést. Így a családi életről fennmaradt források szorosan kapcsolódnak a Vahot Imre anyagi helyzetével kapcsolatos forrásokhoz, utalva szerkesztői-írói pályájának sikerességére/sikertelenségére is. Innen megközelítve feltárulhat a kevésbé dokumentált, immár nem a pesti eliten belül és csak kevésbé a társadalmi nyilvánosság előtt zajló pályaszakasz váza is.

Obernyik Károly az 1851-es, gyakorlatilag Vahot pályájának csúcspontját jelentő évben terjedelmes életrajzot írt a szerkesztőről, amelyben többek között ez áll: „Az ifjú író viharos, küzdelmes irodalmi pályáját a családi élet örömeivel akarván édesíteni, már 23 éves korában a főváros egyik legszebb hölgyével kelt egybe, ki a hűségnek és jó anyának valódi példányképeül szolgálhat.”³⁶ Úgy tűnik, Obernyik korainak tartotta egy 23 éves férfi házasságát, hiszen a házasodáshoz szükséges egzisztenciateremtésre, főleg egy irodalmár esetében, akár a fiatal férfinak döntő részére is szükség lehetett. Vahot Imre esetében a családi örökség mellett, amelyen immár csak Sándor öccsével kellett megosztotnia (szülei 1831-ben, lánytestvérük, Kornélia, Erdélyi János felesége 1842-ben, gyermekágyi lázban halt meg) már a több éves újságírói-szerkesztői karrier³⁷ is biztosította az egzisztenciát.

Egy Erdélyi Jánosnak írott levele arról tudósít, hogy a Vahot-család ellenezte ezt a házasságot, amelyet ráadásul, ha talán szabályos keretek között is, de nem a nyilvánosság előtt kötött meg. Második lányának születésekor írta, hogy nővére s egyben Erdélyi elhunyt felesége után „Nellinek kereszteltük, a midőn egyszer mind a lakit is fényesen megtartám, noha már az előtt meg voltam Marimmal esküdvé. Heinrich bácsi kegyét nagyon megnyerém az által, hogy a keresztelésre meghitam s szinte elmondtam neki mindent, hogy ejtett a sors s véralkatom³⁸ a házasság édes kelepcejébe. Sándor még most is gyölöli lépésemet.”³⁹

Vahot 1848 előtti levelei közt ezen túl csak egy esetben említi családját, egy Hazucha Ferencsel 1846 októberében folytatott levelezés során, amikor Hazucha párbajra hívta ki.⁴⁰ Vahot azt írja: „elfogadom a kihívást – de csak úgy, ha feleségem, ki nekem három derék gyermeket szült, – megegyezik benne”. Hazucha elveszett válasszában vélhetően élcelődött azon, hogy Vahot felesége véleményét kérte ki, ezért a szerkesztő a következő levélben magyarázkodásra kényszerült:⁴¹ „Nem met csak azért említém meg, mert az élete az enyémtől függ, s ha én illy dologban a kihívást elfogadom, nem szoktam gyermekes karczolásokban gyönyörködni. Aztán mikor a ló versenyen fut, a lovakokat megméri, vajjon nem nyom-e egyik többet a másiknál.

³⁶ OBERNYIK, 1879. 297–307.

³⁷ Írásai 1838 óta jelentek meg, 1843-ban a Pesti Hírlap állandó munkatársa, 1844-től a legsikeresebb újság, a Pesti Divatlap szerkesztője lett.

³⁸ Vahot korábban mintegy fél évet töltött nemi betegsége kezelésével Gräfenbergben.

³⁹ Vahot Imre – Erdélyi Jánoshoz, Pest, 1844. augusztus 19. ERDÉLYI, 1960. 225.

⁴⁰ Tünetértékű a Vahot által lefolytatott viták, megindított polémikák szempontjából, hogy a szerkesztő nem tudta pontosan, miért is hívta ki Hazucha, s levelében, amelyben erre rákérdez, több, egymástól független lehetséges okot is felsorol.

⁴¹ Clair Vilmos azt írja, hogy a „társadalom megtagadja a közösséget a férfiúval, aki megfelelő elégtételt nem vesz a becsületén esett sérelemért”. CLAIR, 2002. 432.

Hogy ne kellene tehát az élet-halálra vívóknak is sulygyent tartani, s tekintetbe nem venni azt: vajjon melyik veszthet többet? – És azért házas embernek n tlenel bajt vívni – nem igazság,⁴² noha ez elvr l ingerültségemben már kétszer feledkeztem meg.”⁴³

Vahot 1845-ben a Honder szerkesztőjével, Petrichevich Horváth Lázárral vívott párbajt, ahogy leírja egy Frankenburg Adolfnak szóló levelében: „Lazival egyedül azért léptem a síkra, hogy a köztünk fennforgott szennyes harcznak valahára véget vessék, s ez által meg is fog sz nni köztünk a keser polemia.”⁴⁴ A Hazucha-affér másik előzményéről nem tudunk, jóllehet fél évvel azt megelőzően, 1846 júliusában a Tizek Társaságának megalakulásakor Petőfivel is hasonló jellegű konfliktusa volt: „Elküldtem hozzá secundansaimat – írja Petőfi –, de másfél napi gatyázás után végre határozottan kimondta, hogy semmi esetre sem fog vívni.”⁴⁵

A Horváth Lázárral vívott párbaj azonban vélhetően nem veszélyeztette komolyabban a családfenntartó testi épségét, ugyanis, amint épp Frankenburg Adolf emlékirataiból megtudhatjuk, a korszakban a szerkesztők által vívott párbajok alapvetően a figyelemfelkeltést, a marketingcélokat szolgálták, hiszen töltetlen fegyverekkel vívták őket.⁴⁶

Az 1848–1849-es események után keletkezett források alapján meglehetősen bizonytalan képet alakíthatunk ki a Vahot családról. Az egyik forráscsoport a család 1850-es évekbeli széteséséről és a viszály több évtizedes továbbgyűrűzéséről tanúskodik, a másik arról, hogy még az 1870-es években is szoros volt a kapcsolat Vahot és felesége, valamint gyermekei között.

Vahot Gyulának, Vahot Imre fiának egy 1871-es leveléből kiderül, hogy feleségétől Vahot Imre már tizenöt évvel korábban, tehát 1857 körül elvált, és azóta nem fizet gyerek- (és asszony-) tartást, azaz nem teljesíti „családkielégítési kötelezettségét”.⁴⁷ Vahot Imre szintén azt írja, hogy feleségével és családjával régóta nem él együtt, sőt, fia által kiadott emlékirataiban egy egész fejezetet szentel egy 1850-es évek elejei félrelépésének.⁴⁸

Ezzel szemben az 1860-as években többször hivatkozott arra, hogy nem tudja eltartani családját.⁴⁹ 1861-ben egy meghatalmazást írt felesége számára: „felhatalmazom n met szül. Mitrovszky Máriát hogy az Els magyar színészek Budán című színm vem jutalékdíját, írói honoráriumát mind a nemzeti színház igazgatóságától, mind a vidéki színésztársulatok igazgatóitól” vegye fel.⁵⁰ 1863-ban Vahot Imréné aláírással Erdélyi János kapott levelet, amelyben nyoma sincs feszültségnek, s férjét még arra is rá tudta venni a levél írója, hogy egy évtizedek óta húzódo pertől elálljon.⁵¹

⁴² Bár Vahottól nem áll távol saját igazának túlhajtott bizonygatása, ez esetben valóban egy létező, a kihívás visszautasítását lehetővé tevő argumentumról lehet szó. Mikszáth Kálmán A Noszty fiú esetében leír egy történetet, miszerint Párizsban két magyar összeszólalkozik, s egyikük azzal utasítja vissza a másik párbajkihívását, „hogy a mérk zés nem volna egyenl , mert neki fiatal felesége van, akivel most éli a mézesheteket itt Párizsban; ilyenkor – úgymond – nehéz meghalni, míg ellenben a tanácsos úr, Európa ügyis csendes lévén, semmi különös vagy érdekesebb dolgot nem hagy itt”. A kihívó fél erre eltűnik egy percre, az első útjába kerülő leányt megkéri, majd visszatér azzal, hogy most már egyenlők a feltételek. MIKSZÁTH, 1960. 118.

⁴³ VAHOT, 2007. Hazucha Ferencnek, Pest, 1846. október 25.

⁴⁴ VAHOT, 2007. Frankenburg Adolfnak, hely és idő nélkül. Erről lásd még: GYULAI, 1961a. 229–230.

⁴⁵ Petőfi Sándor Arany Jánosnak, Pest, 1847. március 31. PETŐFI, 1964. 54.

⁴⁶ FRANKENBURG, 1868a. 152. FRANKENBURG, 1868b. 166–178.

⁴⁷ OSZK Kt. Vahot Gyula – [Orczy Bódoghoz] Pest, 1871. február 10.

⁴⁸ VAHOT, 2007. [Orczy Bódoghoz], Pest, 1871. február 23. VAHOT, 1880b. 18–26.

⁴⁹ Például VAHOT, 2007. Tóth Lőrincnek, 1865. április 31.

⁵⁰ VAHOT, 2007. Vahot Imre felhatalmazása felesége számára. Pest, 1861. március 9.

⁵¹ ERDÉLYI, 1962. 306–307. Vahot Imréné – Erdélyi Jánoshoz, Pest, 1863. január 10.

1877 telét Vahot a Császárfürdőben töltötte, egy nagyobb társasággal, amelynek tagja volt Lauka Gusztáv és Mikszáth Kálmán is, mindketten megörökítették portréját. Előbbi annyit ír Vahot feleségéről: „Az utolsó könnyek neje temetésekor ömlöttek szemeiből, de a fájdalom ez özöne, mint a zápor a rét virágait, elmosta ver fényes múltjának minden kedvesebb és szebb emlékeit. E viszony és házasság két nemes tulajdonságáról tanúskodott: lovagiasságáról és igaz szerelméről.”⁵² Mikszáth hasonlóan fogalmaz: „neje, egy szke szépség halála után kedélye sokat veszített ruganyosságából, s humora, mert volt az is benne (habár csak kismértékben), végképp elenyészett.”⁵³

Hasonlóan ellentmondásos Vahot Gyula és Imre viszonya. A levelek egy csoportjában komoly konfliktust vélünk felfedezni, mely szerint Vahot Gyula apjának drámaírói tiszteletdíját szeretné felvenni, Vahot Imre pedig, aki egész életében színdarabjai előadásáért küzdött, és levelei legnagyobb csoportja épp erről szól, inkább letiltatja a színház műsoráról szerzeményeit, semmint Gyula fia és annak anyja kapja meg az értük járó pénzt.⁵⁴ Az érdekes ebben éppen az, hogy mind a konfliktust közvetlenül megelőző, mind az azt követő időszakban bizalmas viszony volt köztük. A levelezés tanúsága szerint számos fontos ügyben Vahot Gyula volt apjának küldönce, aki többek között pénzügyeinek intézését is rábízta.⁵⁵ Mikszáth hasonlóképp emlékezik: „Imre bácsinak három gyermeke maradt, két leány és egy fiú. Az öregúr nagyon szerette őket, s valahányszor valami baja támadt, mindjárt fiáért küldött, kívül szívélyes bizalmasságban élt.”⁵⁶

Egyéb források híján az ellentmondást nem sikerült egyelőre föloldani. A levelezésben többször említett valóper iratanyaga sem került még elő.⁵⁷

Segélyezés és önszegélyezés

Vahot Imre sógora, Erdélyi János egy 1865-ös levelében azt írja: „Imre szegény már nem is jár tisztességes emberek társaságába”.⁵⁸ Maga Vahot Imre pályájának kisziklását 1861-re teszi: „Mióta lapomat betiltották, az irodalmi pályán egyáltalában nem bírok boldogulni.”⁵⁹ Ez a bizonyos lap a Budapesti Képes Újság volt, amelyet Vahot 1860-ban indított, és amelyet hamarosan betiltottak.⁶⁰ Hasonló problémái lehetnek⁶¹ az ugyanebben az időben kiadott Honvédek könyvével.⁶² Vahot talajvesztése azonban korábbra tehető. 1849 utáni vállalkozásai a korszak legmagasabb színvonalú szépirodalmi, tudományos-ismeretterjesztő kiadványait hozták létre.⁶³

⁵² LAUKA, 1879. 354–355.

⁵³ MIKSZÁTH, 1967. 54.

⁵⁴ VAHOT, 2007. [Orczy Bódoghhoz], Pest, 1871. február 23. OSZK Kt. Vahot Gyula – [Orczy Bódoghhoz] Pest, 1871. február 10.

⁵⁵ Például VAHOT, 2007. Ipolyi Arnoldhoz, Pest, 1870. december 30. Gyulai Pálnak, Budapest, 1875. január 4.

⁵⁶ MIKSZÁTH, 1967. 56.

⁵⁷ Sem az Evangélikus Országos Levéltárban, sem Budapest Főváros Levéltárában nem található. Vahot Imréné felekezetének az ismerete nélkül pedig „tű a szénakazalban” típusú kutatás szükségeltetne.

⁵⁸ ERDÉLYI, 1962. 364. Erdélyi János – Hegedűs Lászlóhoz. Pest, 1865. december 9.

⁵⁹ VAHOT, 2007. Tóth Lőrincnek, 1865. április 31.

⁶⁰ KOSÁRY – NÉMETH G., 1985. 440.

⁶¹ VAHOT, 2007. Ismeretlennek, 1862. január 21.

⁶² VAHOT – GÁNÓCZY, 1861.

⁶³ Ilyen volt A Losonczi Phnix vagy a Magyarország és Erdély képekben, amely egyébként Mikszáth Kálmán történelmi tárgyú írásainak legfontosabb forrásai közé tartozott. PRAZNOVSZKY, 2000. 241.

Közös jellemzőjük azonban, hogy a vásárlóközönség kezdeti lelkesedése a második, harmadik, negyedik kötetek előfizetésekor már jelentősen megcsappant,⁶⁴ és így az első kötetek iránti érdeklődést alapul vevő, és azzal tervező Vahot jelentős anyagi veszteségekkel tudta csak lezárni a sorozatokat. Ezért – úgy tűnik – alább adva a színvonalat, kalendáriumkiadásba fogott, amely az 1850-es években jövedelmező vállalkozás lehetett számára, azonban jelentősen eltávolodott korábbi vállalkozásainak piacától, a középnemesség regionális elitrétegétől.⁶⁵ Aztán a kalendáriumokat odahagyva megpróbált visszatérni eredeti közönségéhez, állandó lapalapítási kísérleteivel azonban már nem tudta újra tartósan megvetni a lábát az átalakuló sajtópiacra.

Emellett számos egyéb pénzkereseti lehetőséggel próbálkozott, ilyen volt a Lisznyai Kálmánnal megindított dalidó,⁶⁶ majd a költő halála után a dalidók utódjának is tekinthető felolvasások. Erdélyi János például úgy említi az 1865-ben Magyarországra érkező Alexander Dumast, mint akit „elneveztek itt, felolvasási viszketégéért, Vahot Imrének”.⁶⁷

A különböző litográfiai, történelmi zsánerképek és irodalmi tablóképek előfizetéses úton való terjesztésével is foglalkozott, ami viszonylag jövedelmező vállalkozás lehetett. „Abban különbözött Verebi Somától, hogy míg az valóságos házaló lett, spediteur maradt. Jelent s t két képezne, a mit az évek során át kiadott történelmi képekben l és arcképcsarnokokból zsebre rakott” – írja Lauka Gusztáv.⁶⁸ A képek célközönségét általában gondosan kiválasztotta, például az egri vár védelmét ábrázoló képet az egri egyházmegye legmagasabb rangú papjainak pártfogásába ajánlotta,⁶⁹ de volt, hogy országgyűlési képviselők arcképét sokszorosította és juttatta el azok tisztelőihez, szavazóihoz.⁷⁰ Vahot minden vállalkozásában nagy hangsúlyt fektetett a képmellékletekre. Érdemes lenne azokat az önállósult képkiadásokkal egybevéve alaposabban elemezni, a vizuális kultúra, az irodalmi kultusz,⁷¹ a Vahot által elképzelt célközönség feltételezett történelemszemléletének⁷² szempontjából.

Lauka emlékezéseiben azt írja Vahotról, hogy „olyan irodalomműzeti dolgokkal foglalkozott, a melyek utóbbi éveiben egyetlen megélhetési forrását képezték”. Ez persze nem minden esetben jelentett aktív jövedelemszerző tevékenységet, sokszor a reformkorban kialakult kapcsolatait felhasználva igyekezett pénzhez jutni. Ilyen volt a Magyar Írók Segélyegyletétől⁷³ kapott támogatás is. Sajnos minden

⁶⁴ Okozhatta ezt a különbség, amely a hetilap és a rendszertelenül, félévente, évente megjelenő kiadványsorozat piaci jellemzői között feszült, hiszen Vahot saját elmondása szerint a Pesti Divatlap előfizetőihez, előfizetés-gyűjtőihez küldte el a prenumerációs felhívásokat. VAHOT, 1880a. 141.

⁶⁵ Vahot vállalkozásainak középnemesi közönségéről lásd DEMMEL, 2004.; DEMMEL, 2006.

⁶⁶ Erről lásd SZILÁGYI, 2001. 96–118.

⁶⁷ ERDÉLYI, 1962. 364. Erdélyi János Hegedűs Lászlóhoz. Pest, 1865. december 9.

⁶⁸ LAUKA, 1879. 356.

⁶⁹ VAHOT, 2007. Mindszenty Gedeonhoz, Pest, 1860. január 8. Tárkányi Béla, egri püspöki titkár például egy korábbi előfizetés-gyűjtéssel kapcsolatban azt írta: „Az egri név egyetlen fenntartóiról a papokról jót állok, hogy szép számú el fizet t gy jthetek; a világiaktól mit sem remélek, ezek lelkesedése mellett Egervár sem lenne több mint Várgede”. VAHOT, 2007. Tárkányi Béla, év és hely nélkül, 1854-ben.

⁷⁰ VAHOT, 2007. Ismeretlennek, Buda, 1865. július 19.

⁷¹ Például a Magyar Írók Arcképcsarnoka érdemes lehet alaposabb elemzésre, s emlékirataiban maga Vahot is azt írta, hogy tudatosan rendezte el az arcképeket. A képet lásd KÖRMÖCZI, 2000. 160.

⁷² Bizonyos képekhez „magyarázatul”, vélhetően inkább a kiadott képek piaci sikerét megfogalmazandó a képekhez kapcsolódó történelmi esszéket, költeményeket is kiadott Vahot, amelyek támpontot jelenthetnek az ikonográfiai elemzés során. VAHOT, 1860.

⁷³ A Magyar Írók Segélyegyletéről a kézirat lezárása után megjelent: T. SZABÓ, 2008. 347–377.

társadalomtörténeti érdekessége ellenére a szervezet csak nehezen kutatható ebből a szempontból, hiszen a támogatottak iránti tapintatból nem maradt fenn nyilvános irat a döntésekről. Ezek általában informális döntések voltak, s talán éppen ezért nem közölték sehol sem a segélyezettek névsorát, sem a segély összegét.⁷⁴ Az egyesület ötletét először 1854-ben Pompéry János vetette fel a Pesti Naplóban, amelyre több, nagy összegű felajánlás is érkezett. Az egyesület megalapításának kérelmével a budai császári helytartósághoz, majd a belügyminisztériumhoz folyamodtak, hiába. A politikai viszonyok változása és egy nagylelkű felajánlás tette lehetővé, hogy 1861-ben végül megalakuljon a társaság.⁷⁵ A tervezett egyesület alapszabályzatát 1854-ben és 1861-ben is lehozta a Vasárnapi Újság. Utóbbi jóval terjedelmesebb, főként a segélypénztár pénzügyi és szervezeti működését írták pontosabban körül, ám a segélyre jogosultak körében is történt változás. A korábbi variáns szerint, hogy az részesülhet támogatásban, „ki több évi folytonos írói munkásság által az általános magyar irodalmi tevékenység részesévé vált”, míg a ténylegesen megalakult szervezettől már csak az az író számíthatott segélyre, „ki az irodalom valamelyik ágában magát kitüntette, vagy ki több évi folytonos írói munkásság által az általános magyar irodalmi tevékenység részére hasznossá vált, ha irodalmi tevékenységét sem az erkölcsiség, sem a keresztény vallás⁷⁶ ellen nem fordítja.” Fontos említenünk, hogy „A segélypénztár jótéteményében részesülend az írók szükségét szenved családja is.”⁷⁷

A segélyek odaítélésének folyamatáról egy egyetemen belüli vita tájékoztat: egy hírlapi cikkre⁷⁸ az igazgató választmány úgy reagált, hogy „a legtöbb segélyezés az elnökök és választmányi tagok jelentésére történt, sokszor az illető k tudta nélkül s nem folyamodások alapján, melyek csak akkor adatnak be, ha az elnököknek,⁷⁹ vagy választmányi tagoknak⁸⁰ nincs tudomásuk a segélyezendő viszonyairól.”⁸¹

Vahotékkal kapcsolatban először 1865-ben találkozunk az írói segélyegylettel, amikor Erdélyi János írja Vahotról: „Gyermekei az írói segélyegylettől I kapnak valami gyámolítást; felesége házal, kéreget.”⁸² Vélhetően róluk is szól a Vasárnapi Újság híradása, mely szerint 1865-ben 19 család, írók özvegyei és árvái részesülnek segélyben.⁸³ Egy évtizeddel későbből maradt fenn két levél, az egyik Vahot folyamodványáról szól, a másik a pozitív döntésről. Ebből következtethetünk arra, hogy Vahot Imre rendszeresen kapott közepes összegű segélyt az 1870-es évek közepén.⁸⁴

Az írói kapcsolatrendszer némileg aktívabb szándékú felhasználásáról szól az 1865-ben, Tóth Lőrincnek írott levél: „míg jobb idő nem következik be – pedig az isten tudja mikor? – családom fenntartása tekintetéből I valamely magyar intézetnél vagy vállalatnál⁸⁵ elfogadnék oly hivatalt, mely nekem való s a mihez értek, például magyar né-

⁷⁴ Az OSZK Kézirattárában csak néhány irat maradt fenn, elsősorban segélyért való folyamodványok az 1900-as évek elejéről. OSZK Kt. Analekta 3884.

⁷⁵ GYULAI, 1961b. 528–529.

⁷⁶ Ehhez lásd még T. SZABÓ, 2008. 352–354.

⁷⁷ Vasárnapi Újság 1854. június 11. 15. szám. 127.; Vasárnapi Újság 1861. november 17. 46. sz. 545.

⁷⁸ A cikk írója javasolta, hogy a folyamodást szüntessék meg, és csak egy helyzetjelentést kelljen benyújtania az írónak, illetve, hogy közöljék a segélyezettek listáját.

⁷⁹ Az elnök gróf Károlyi István, az alelnök Eötvös József volt.

⁸⁰ Mint például Arany János vagy Tóth Lőrinc.

⁸¹ GYULAI, 1961c. 527.

⁸² ERDÉLYI, 1962. 364. Erdélyi János Hegedűs Lászlóhoz. Pest, 1865. december 9.

⁸³ Vasárnapi Újság 1866. január 14. 2. sz. 20.

⁸⁴ VAHOT, 2007. Gyulai Pálnak, Budapest, 1875. január 4. Gyulai Pálnak, Budapest, 1876. november 11. Titkári jelentés a Magyar Írók Segélyegylete 1877-iki közgyűlésén. In: GYULAI, 1961. 533–538. Vahot viszonyulását az egyesülethez emlékiratai alapján lásd T. SZABÓ, 2008. 373–374.

⁸⁵ Tóth Lőrinc abban az időben az MTA pénztárnoka volt.

met fogalmazás, igtatói, levéltárnoki hivatalt". „Biztatásod folytán arra kérlek tehát mint régi, jó lelkű barátomat légy szíves engem valahova beajánlani, ha Pestre nem lehetne a bécsi Securitas társulathoz". „Valamely német munkának szabatos fordítását, vagy valamely magyar kéziratnak átdolgozását is elvállalnám.”⁸⁶ Itt tehát a régi kapcsolatot úgy használta ki Vahot, hogy addig elért társadalmi státusza minél kevésbé szenvedjen csorbát. Az írói-szerkesztői karrier hivatali pályafutásra váltása azonban nem sikerült, és talán nem is gondolta egészen komolyan, ugyanis ugyanebben a levélben olvashatunk először Vahot Imre egyik legeredetibb vállalkozásának a kezdetéről, az emlékiratainak – nem a megírásáról, hanem a menedzseléséről.

A Tóth Lőrincnek szóló küldeménytől kezdve számos levélben találkozunk a következő sorokkal: „szent kötelességemnek tartandom mélyen t. Nagyságodnak bokros egyházi, irodalmi, hazafiúi s fényes emberbaráti érdemeit, még ez évben közrebocsátandó nagyfotosságú írói emlékirataimban, egy egész önálló élet- s jellemrajzban, kiemelni s megörökíteni.”⁸⁷ Vagy: „Emlékirataimon folyvást dolgozom, – s már 3 vastkos kötetre való kéziratom van, s te is szerepelsz abban, még pedig jó fényben, – s megérdemlem t. led a gyamolítást”⁸⁸ Jókai pedig ilyen levelet kap: „Mint az ide mellékelt orvosi bizonyítvány tanusítja, már hosszabb idő óta nehéz beteg vagyok [...] Mely sajnos körülmény minden foglalkozástól távol tartván, jövedelmi forrásomtól is megfosztott. [...] Ily mostoha körülmények közepette fordulok tehát hozzád is, kedves Barátom, azon szinte bizalmas kéréssel: légy szíves engem még egyszer [...] nagylelkű gyamolításodban részesíteni, s az ide mellékelt ívre belátásod szerint aláírni.”⁸⁹ Cserébe egy önálló Jókai élet- és jellemrajz szerepel majd emlékirataiban. Ezek a levelek szinte mindig az 1840-es, 1850-es évekbeli munkatársainak szólnak. Általában azt írja nekik, hogy emlékirataiban kiemeli szerepüket, jelentőségüket a közös munkájuk idején, cserébe pedig anyagi támogatást vár. Vahot korábbi irodalmi kapcsolatrendszerét tehát gyakorlatilag önmagára szabott szociális hálóvá alakította át, amelyet végtelenítenie is sikerült azáltal, hogy emlékiratainak a megjelenését a halála utáni periódusra időzítette.⁹⁰

Mivel Vahot Imre társadalmi pozícióját nem tudta megőrizni, nem kérdés, hogy azt tovább tudta-e adni. A két, név szerint is ismert gyermekének életútja viszont az apa elvesztett társadalmi presztízse mellett szintén kapcsolatrendszerének továbbéléséről, továbbvihetőségéről tanúskodik.

Vahot Imre fiára az Emlékiratok kiadásának terhével együtt irodalmi kapcsolati tőkéjét is ráhagyta. A két kiadást megért emlékirat első megjelenése minden bizonnyal sikeres volt anyagilag. Vahot Gyula azonban a megjelentetéshez szükséges tőkét saját maga nem tudta előteremteni, ezért ebben is apja kapcsolati tőkéjére és írói múltjára támaszkodott: a színházigazgató Rákosi Jenőt kérte meg, hogy a nyomdaköltség előteremtésének érdekében adassa elő Vahot Imre színdarabjait.⁹¹ Ez a törekvése 1879 végén minden bizonnyal sikerrel járt, mert testvére, Vahot Mária ekkor írt egy felhatalmazást, hogy az egyébként őt is megillető jogdíjat fivére egyedül fölvehesse.⁹²

⁸⁶ VAHOT, 2007. Tóth Lőrincnek, 1865. április 31.

⁸⁷ VAHOT, 2007. Szvorény Józsefnek, Budapest, 1877. április 12.

⁸⁸ VAHOT, 2007. Szilágyi Sándornak, Budapest, [év nélkül – 1870-es évek végén], július 9.

⁸⁹ Vahot Imre Jókai Mórnak, Budapest, 1875. október 28. JÓKAI, 1975. 533.

⁹⁰ Emlékirataiban a levelekben ígért külön fejezetek végül nem jelentek meg. Arról, hogy valójában megírta-e egyáltalán Jókai vagy Szilágyi Sándor életrajzát, nem tudunk, bár gyaníthatóan terjedelmi okokra hivatkozva ezeket éppen nem hagyták volna ki a kiadás során.

⁹¹ Nem ez volt az első ilyen eset, Vahot Gyula már apja életében is fordult annak színházigazgató barátjához, Szigligeti Edéhez, hogy Vahot Imre betegségére és zilált anyagi helyzetére tekintettel, adassa elő egyik darabját. OSZK Kt. Vahot Gyula [Szigligeti Edéhez] Pest, 1876. február 8.

⁹² VAHOT, 2007. Vahot Mária meghatalmazása Vahot Gyula számára, Budapest, 1879. december 30.

Ez, úgy tűnik, jelentős anyagi segítség lehetett, hiszen nemsokára megjelent a könyv. Maga Vahot Imre is szó szerint halála napjáig küzdött darabjainak színreviteléért.⁹³ Az eddig előkerült mintegy kétszáz Vahot-level közel fele íródott kifejezetten egyes vígjátékai, történelmi színdarabjai színpadra állítását kérve vagy követelve. Itt azonban nem csak az egyébként természetesnek tekinthető szerzői hiúságot regisztrálhatjuk. Annyit tudhatunk, hogy 1850-ben a Bányarém című színdarab premierje 188, a második előadás 150 forintot jövedelmezett Vahotnak mint szerzőnek.⁹⁴ Tekintve, hogy abban az időben a Pest megyei központi szolgabíró fizetése évi 200 forint volt,⁹⁵ és hogy Erdélyi Jánossal például valamivel több, mint 400 forint miatt évtizedekig pereskedtek,⁹⁶ ez igen tekintélyes bevételnek számíthatott.

Ám nem csak Vahot Gyulát segítette apja korhadt kapcsolatrendszere, hanem lányát, Vahot Máriát is. Az eredetileg színésznőnek készülő lány⁹⁷ (akit a színi tanodában egyébként szintén apja közeli munkatársai tanítottak),⁹⁸ 1877-ben felkereste Szvorény Józsefet, hogy támogassa 100 forinttal megindítandó vállalkozását. Ajánlólevelét is volt nála, amelyet vélhetően ő maga írt, s Vahot Imre diktált, aki lányának támogatását kérte a régi munkatárstól. Vahot Mária egy üzletet kívánt nyitni Budapesten, ám hogy megvalósult-e a tervezet, arról nem tudunk.⁹⁹

*

A fenti közelítések (amelyekből kiderült, hogy a Vahot-életpálya legitim kutatási téma) szükségszerűen lettek kissé töredékesek. Ezt ugyanis nemcsak a forrásanyag szerkezete indokolja, hanem az is, hogy egyelőre a kutatás kezdeti fázisában tartunk. Mindazonáltal ezt a töredékességet egy terjedelmesebb, alaposabb munka sem számolhatja fel teljesen, hiszen a mikrotörténelem által meghihletett irodalmi pályarajzoknak egyik sajátossága, hogy a kutató a koherens, egységes életrajz megalkotásának szándékát eleve feladja.¹⁰⁰

⁹³ 1879. február 21-én írt levelében egy török témájú színdarabot akar mindenképp előadatni, amelynek szerinte az aktuális politikai helyzet miatt biztos sikere lenne: „A huza-vona halogató, a késedelem: félhalál. – Attól tartok, ha nem sietünk a török színdarabbal, megel znek mások, – s akkor én hoppon maradok.” VAHOT, 2007. Ismeretlennek, 1879. február 21.

⁹⁴ ERDÉLYI, 1962. 15. Nádor Ferenc Erdélyi Jánosnak, Pest, 1850. március 28.

⁹⁵ KERÉNYI, 1999. 347.

⁹⁶ ERDÉLYI, 1962. 430.

⁹⁷ OSZK Színháztörténeti Tár, Fényképek, Az első magyar színi tanoda tanárai és növendékei 1865-ben. Közli még KERÉNYI, 1990. 150. kép. Vahot Mária legelső sorban jobbról a második.

⁹⁸ Szigeti József, Festetich Leó, Gyulai Pál és Egressi Gábor.

⁹⁹ VAHOT, 2007. Szvorény Józsefnek, Budapest, 1877. április 12.

¹⁰⁰ Lásd például SZILÁGYI, 2001.; VÖLGYESI, 2007.

Felhasznált irodalom

- OSZK – Országos Széchényi Könyvtár
 OSZK Kézirattár Analekta Fond 20/15. A Vachott-család történetére vonatkozó iratok.
 OSZK Kézirattár Analekta 3884. Az írói segélyegylet iratai.
 OSZK Kézirattár Vahot Gyula levelezése
 OSZK Színháztörténeti Tár
- EOL – Evangélikus Országos Levéltár
 EOL Székács József hagyatéka. 90. pallium.
 EOL Informatio de juventute Scholastica classis prime Theologico – Philosophico Iuridica in Collegio Districtuali Eperiesiensis Evangelicorum Augustane Confessionis semestre prius Anni scholastici 1836/1837.
- PEE DTGy – Pesti Evangélikus Egyház Deák Téri Gyülekezet
 PEE DTGy A pesti Evangélikus Magyar Egyháznak Esketési Anyakönyve I. rész
 PEE DTGy Pesti Evangélikus születési anyakönyvek, 1837–1877.
- BERZA**
 1993 Budapest lexikon. Szerk.: BERZA László. 2. kötet. Budapest, Akadémiai, 1993.
- BODOLAY**
 1963 BODOLAY Géza: Irodalmi diáktársaságok. 1785–1848. Budapest, Akadémiai, 1963.
- CIEGER**
 2008 CIEGER András: Lónyay Menyhért, 1822–1884. Szerepek – programok – konfliktusok. Budapest, Századvég, 2008.
- CLAIR**
 2002 CLAIR Vilmos: Magyar párbaj. A párbaj története. Magyar párbajok. Párbaj-kódex. Budapest, Osiris, 2002.
- DEMME**
 2004 DEMME József: Egy előfizetési lista rejtélyei. A Losonczy Phönix című almanach trencsényi közönségének a szerepe a megye kulturális, politikai és társadalmi életében. In: Sic Itur ad Astra, 15. (2004) 4. sz. 59–121.
 2006 DEMME József: „...ösmerem ezt az impertinens akasztófáralvó publicumot...”. A prenumeráció forrásértékének vizsgálata Tompa Mihály kapcsolathálóján keresztül. In: Irodalomtörténeti Közlemények, 110. (2006) 6. sz. 650–676.
- ERDÉLYI**
 1960 Erdélyi János levelezése. I. kötet. Szerk.: T. ERDÉLYI Ilona. Budapest, Akadémiai, 1960.
 1962 Erdélyi János levelezése. II. kötet. Szerk.: T. ERDÉLYI Ilona. Budapest, Akadémiai, 1962.
- FÉNYES**
 1851 FÉNYES Elek: Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és puszta, bet rendben körülményesen leíratik. 2. kötet. Pest, Fényes Elek, 1851.
- FRANKENBURG**
 1868a FRANKENBURG Adolf: Emlékiratok. 2. kötet, Budapest, k. n., 1868.
 1868b FRANKENBURG Adolf: Emlékiratok. 3. kötet, Budapest, k. n., 1868.

GYULAI

- 1961a GYULAI Pál: Vahot Imre. In: Uő: Bírálatok, cikkek, tanulmányok. Szerk.: BISZTRAY Gyula – KOMLÓS Aladár. Budapest, Akadémiai, 1961. 229–230.
- 1961b GYULAI Pál: Titkári jelentés a Magyar Írók Segélyegylete 1867-ki közgyűlésén. In: Uő: Bírálatok, cikkek, tanulmányok. Szerk.: BISZTRAY Gyula – KOMLÓS Aladár. Budapest, Akadémiai, 1961. 528–532.
- 1961c GYULAI Pál: A Magyar Írók Segélyegylete. In: Uő: Bírálatok, cikkek, tanulmányok. Szerk.: BISZTRAY Gyula – KOMLÓS Aladár. Budapest, Akadémiai, 1961. 527.

HITES

- 2007 HITES Sándor: Még dadogtak, amikor megszólalt. Jósika Miklós és a történelmi regény. Budapest, Universitas, 2007. (Irodalomtörténeti Könyvtár)

JÓKAI

- 1975 Jókai Mór levelezése (1860–1875). Szerk.: OLVÁNYI Ambrus. Budapest, Akadémiai, 1975.

KERÉNYI

- 1990 Magyar színháztörténet. 1790–1873. Szerk.: KERÉNYI Ferenc. Budapest, Akadémiai, 1990.
- 1999 KERÉNYI Ferenc: Biedermeier váltóhamisítás, a háttérben költészettel. A Csapó-ügy. In: Irodalomtörténeti Közlemények, 103. (1999) 3–4. sz. 345–350.
- 2008 KERÉNYI Ferenc: Pet fi Sándor élete és költészete. Kritikai életrajz. Budapest, Osiris, 2008.

KÓKAY

- 1979 A magyar sajtó története. I. 1705–1848. Szerk.: KÓKAY György. Budapest, Akadémiai, 1979.

KOSÁRY – NÉMETH G.

- 1985 A magyar sajtó története. 2/2. Szerk.: KOSÁRY Domokos – NÉMETH G. Béla. Budapest, MTA III – Magyar Újságírók Országos Szövetsége, 1985.

KÖRMÖCZI

- 2000 A márciusi ifjak nemzedéke. „Nem küzdénk mi sem dicség- sem díjért”. Szerk.: KÖRMÖCZI Katalin. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2000.

LÁSZLÓ

- 2004 LÁSZLÓ Ferenc: Evangélikus társasélet a reformkori Pest-Budán. In: Budapesti Negyed, 12. (2004) 4. sz. 165–184.

LAUKA

- 1879 LAUKA Gusztáv: Vahot Imre. In: Koszorú, (1879) 4. sz. 354–355.

MARKÓ

- 2007 Új magyar életrajzi lexikon. 6. rész. Sz–Zs. Szerk.: MARKÓ László. Budapest, Magyar Könyvklub, 2007.

MIKSZÁTH

- 1967 MIKSZÁTH Kálmán: Vahot Imre bácsi. In: Cikkek és karcolatok. 1879. 6. kötet. Szerk.: NACSÁDY József. Budapest, Akadémiai, 1967. (Mikszáth Kálmán összes m - veí, 56.)
- 1960 MIKSZÁTH Kálmán: A Noszty fiú esete Tóth Marival. 1. kötet. Szerk.: REJTŐ István. Budapest, Akadémiai, 1960. (Mikszáth Kálmán összes m - veí, 20.)

NAGY

- 1828–29 NAGY, Ludovico: Notitiae Politico-geographico-statisticae incltyi regni Hungariae, partium eidem adnexarum. Buda, Landerer, 1828–1829.

OBERNYIK

- 1879 OBERNYIK Károly: Vahot Imre. In: Obernyik Károly szépirodalmi összes munkái. 4. kötet. Szerk.: FERENCZY József. Budapest, k. n., 1879.

PETŐFI

- 1964 Pet fi Sándor levelezése. Budapest, Akadémiai, 1964. (Pet fi Sándor összes m vei, 7.)

PRAZNOVSZKY

- 2000 PRAZNOVSZKY Mihály: Utószó. In: MIKSZÁTH Kálmán: Magyarország lovagvárai re-gékben. Budapest, Unikornis, 2000. 239–246.

PULSZKY

- 1958 PULSZKY Ferenc: Életem és korom. 1. kötet. Szerk.: OLTVÁNYI Ambrus. Budapest, Szépirodalmi, 1958.

SZIGETHY

- 1981 SZIGETHY Gábor: Egy elfelejtett múlt századi harcos. Vahot Imre színházi írásai. 1840–1841. In: VAHOT Imre: Vahot Imre válogatott színházi írásai. (1840–1848). Szerk.: SZIGETHY Gábor. Budapest, Magyar Színházi Intézet, 1981. (Színháztörté-
neti könyvtár, 12.)

SZILÁGYI

- 2001 SZILÁGYI Márton: Lisznyai Kálmán. Egy 19. századi írói életpálya társadalomtörténeti tanulságai. Budapest, Argumentum, 2001. (Irodalomtörténeti füzetek, 149.)

SZINNYEI

- 1980–81 SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. Reprint kiadás. XIV. kötet. Budapest, Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése, 1980–1981.

SZLUHA

- 2008 SZLUHA Márton: Felvidéki nemes családok. Sáros, Turóc vármegye nemes családjai. II. kötet. Budapest, Heraldika, 2008.

T. ERDÉLYI

2006. T. ERDÉLYI Ilona: Egy reformkori család a magyar irodalomban. In: Irodalomtörté-
net, 37. (2006) 3. sz. 353–377.

T. SZABÓ

- 2008 T. SZABÓ Levente: Az irodalmi hivatásodás és az írói szolidaritás új formái a 19. század közepén. A Magyar Írói Segélyegylet esete. In: Irodalomtörténet, 39. (2008) 3. sz. 347–377.

TÓTH-SZÖLLŐS

- 2002 Evangélikus arcképcsarnok. Szerk.: TÓTH-SZÖLLŐS Mihály. Budapest, Evangélikus Sajtóosztály, 2002.

VACHOTT

- 1887 VACHOTT Sándorné: Rajzok a multból. Emlékiratok. 1. kötet. Budapest, k. n., 1887.

VAHOT

- 1860 Magyar történelmi képcsarnok. A Vizkeleti B. által rajzolt s Vahot Imre által kiadott „Hunyadiház diadalünnepe”, – „Mátyás az igazságos”, – „Bátori István lengyel király bevonulása Krakkóba”, – „Egervár h si megvédése” cím képek történeti és költ i ma-gyarazata. Kuliffay Ede, Lisznyai Kálmán, Székely József, Szilágyi Sándor- és Vahot Im-rét l. Szerk.: VAHOT Imre. Pest, Vahot Imre, 1860.

- 1880a VAHOT Imre: Vahot Imre emlékiratai és Pet fi Sándor emlékezete. 1. kötet. Budapest, Vahot Gyula, 1880.

VAHOT

- 1880b VAHOT Imre: Vahot Imre emlékiratai és Pet fi Sándor emlékezete. 2. kötet. Budapest, Vahot Gyula, 1880.
2007 VAHOT Imre levelezése (1839–1879). Szerk.: DEMMEL József. 2007. (Kézirat).

VAHOT – GÁNÓCZY

- 1861 Honvédek könyve. Történelmi adat-tár az 1848-ki és 1849-ki magyar hadjáratból. 1. kötet. Szerk.: VAHOT Imre – GÁNÓCZY Flóris. Pest, k. n., 1861.

VAHOT

- 1856 VAHOT Sándor: Vahot Sándor összes költeményei. Pest, Vahot Imre, 1856.

VÖLGYESI

- 2007 VÖLGYESI Orsolya: Egy siker kudarca. Kuthy Lajos pályafutása. Budapest, Argumentum, 2007. (Irodalomtörténeti füzetek, 163.)